

A KAMERUNI REGÉNY*

BIERNACZKY János

Műve célját ismertetve, a szerző többek között abból az észrevételéből indul ki, mely szerint az afrikai irodalommal foglalkozó afrikai és nyugati munkák jelentős részének egyik közös hibája, hogy – a pánafrikai gondolat sugallatára – „az” afrikai irodalomról mint homogén jelenségről beszél. Holott ezek az irodalmak, pontosabban az írói tevékenység háttérét alkotó társadalmak országonként más és más politikai és gazdasági fejlődésen mentek át, és egymástól elkülönítve alakultak ki. Ennek következtében időszerű feladattá vált a külön-külön tanulmányozott afrikai irodalmak újraértékelése.

A kameruni francia nyelvű regényirodalomról e törekvés jegyében készített kötetnyi tanulmány világos szerkezeti fölépítése a mű USA-ban tevékenykedő szerzőjét nem készíti arra, hogy az egyes fejezetekben – az elkerülhetetlen ismétlésektől tartva – az adott fejezet témájához mereven ragaszkodjon, és ne térjen ki a sokoldalú megvilágítás kedvéért a szigorú logikai szabályok szerint más fejezetekbe tartozó jellemző vonások említésére, különböző háttéri adottságokra, alkotáslélektani és -technikai motivációkra. A tanulmány írója ennek a módszernek a buktatóit – így a „fölösleges” ismétlések által az olvasó bosszankodásának kiváltását, vagy érdeklődése megcsappanásának előidézését – nemcsak hogy elkerüli, de az önkénytelenül kínáló ismétlések megfelelő adagolásának hatásaként olvasója hamarosan úgy érzi, egyre otthonosabban igazodik el az ismertetett téma szétágazó problémakörében.

A kötet a kameruni regényírói tevékenység háttérének ismertetésével kezdődik. Először a nyugat-afrikai tengerparti ország földrajzi adottságait és történetét tekinti röviden át. Kamerun múltjának egyik érdekes vonása, hogy egyrészt a mintegy 136 etnikumot magába foglaló ország orális irodalomban fellelhető történelmi emlékei a 19. századi utolsó nagy migrációknál régebbi időkre nem nyúlnak vissza, másrészt a két világháború között az ország nagyobbik részére kiterjedő francia gyarmati uralom rossz benyomásaival – pl. a férfi lakosság tömeges közmunkára kirendelésének fájdalmas emlékeivel – szemben még a jelenlegi lakosság is, amely pedig közvetlenül már nem ismerte az első világháború előtti időszakot, a mai napig szívesebben emlékezik a korábbi – 1884-től 1916-ig tartó – német gyarmati uralom korszakára.

* Claire L. Dehon: *Le Roman camerounais d'expression française*, Birmingham, Alabama, Summa Publications, Inc. 1989, 358 old.

Egyébként a volt francia Kelet-Kamerun 1960. január 1-jén vált függetlenné, Brit-Kamerun déli része pedig 1961 őszen csatlakozott, népszavazás eredményeként, az országhoz. Utóbbi északi fele ugyanakkor Nigéria részévé vált.

A francia nyelvű helybeli regényirodalom lehetséges belföldi olvasóiként természetesen a volt gyarmat francia nyelvre oktatott, illetőleg a mindennapi érintkezésben – elsősorban a városokban – a francia nyelv használatára kényszerült és zömében kereszténnyé vált lakóival kell számolni, pontosabban a lakosság mintegy 20%-nyi írni-olvasni tudóira, figyelmen kívül hagyva a ritkábban lakott északi országrész főként arab törzsekből álló mohamedán lakosságát.

Az ismertető az első jelentős kameruni francia nyelvű regény (Eza BOTO – alias Mongo BETI: Ville cruelle) 1954. évi megjelenésétől az 1984-ig publikált művekkel foglalkozik, eltekintve egy-két későbbi példától. E korszak terméséből 68 fontosabbnak ítélt könyv jellemző vonásai képezik a tanulmány alapját. Ám ezek közül is csak 55 kötetéről kapunk részletesebb vagy rövidebb ismertetést.

Az előkészület fontos állomása volt, amikor Claire L. DEHON 1981 és 1982-ben Kamerunban és Franciaországban helyszíni munkát végzett, és ennek során hosszú, beható megbeszéléseket folytatott az elérhető kameruni regényírókkal. Ezek az eszmecserek gazdag tanulságokat nyújtottak – a könyvtári jellegű munka kiegészítéseként – az írók helyzete, célkitűzéseik, szokásaik és szempontrendszerük megismerésében. Emellett a francia és az angol regény, továbbá a többi afrikai ország regényirodalma kameruni hatásának megítéléséből, valamint a helyi orális irodalom befolyásának leméréséből kiviláglik, hogy a szerző ezen irodalmak fő vonulatairól alapos jártassággal rendelkezik.

A kameruni regényírók munkája háttérének ismertetéséhez érzékeltes tájékoztatót kapunk egyrészt a könyvkiadás és könyvkereskedelem kezdetleges helyzetéről, aminek következtében a regényírás egyáltalán nem juttat elfogadható mértékű bevételt alkotóinak, ellenkezőleg, olykor tetemes anyagi áldozatot kíván a szerzőktől, különösen, amikor – nem ritkán – „saját” kiadású könyvekről van szó. Másrészt az ismertetés jóvoltából fogalmat alkothatunk az írók és olvasók kapcsolatáról is. Ennek folyamán megtudjuk, milyen foglalkozást űző emberek közül kerülnek ki a szerzők, akik az esetek nagy részében „szórakozásból” űzik irodalmi tevékenységüket.

A regények mondanivalója tekintetében éles határvonalat alkot francia Kelet-Kamerun 1960. január elsejei függetlenné válása. Hiszen 1960 előtt a gyarmattartók magatartásának bírálata, a visszatetsző eljárásaik elleni tiltakozás volt a főtéma, míg 1960-tól az inspiráció e főforrásának viszonylag gyors elavulása folytán a saját új politikai és közigazgatási vezetés szembetűnő hibáiról és fogyatékoságairól kezdtek a szerzők – a cenzúra adta korlátok lehetőségei között – írni.

A regényekről két különválasztott fősorozatban kapunk ismertetőt. Először az „elkötelezett” regényekkel ismerkedünk meg. Ezt követően pedig – 6 csoportra tagolva – a társadalmi regényekkel; itt is, ott is külön tárgyalva a felszabadulás előtt és után keletkezett műveket. Sajátos vonása a tanulmánynak, hogy az említett két fősorozatból tízegynéhány műről olyan részletesen tájékoztat, és olyan sokféle megvilágításból nyújt róluk ismertetést, ami a kameruni regények lényeges közös vonásainak kiemelése szempontjából rendkívül hasznosnak és célszerűnek bizonyul. E művek közül kettőt egyébként magyarra fordítva is kiadták Budapesten.*

Bár sikerüket a függetlenség előtti időben keletkezett és ma már klasszikusnak számító „elkötelezett” művek hálás témájuknak, a gyarmattartók elleni éles bírálatnak és tiltakozásnak köszönhetik (közülük a legfontosabbak: Mongo BETI: *Le Pauvre Christ de Bomba*; Ferdinand OYONO: *Une vie de boy*; Joseph OWONO: *Tante Bella*), e rossz-emlékű korszak folyamán a kameruni társadalom mégis sokat kapott is, és a nyugati hatásoktól alapvetően átalakult. A járványok (malária, sárgaláz, álomkór) és az éhínség elleni küzdelem, az ipar, a bányászat, a közlekedés szerény fejlesztése, a keresztény tanítás – annak ellenére, hogy a többnejűséget nem tudták megszüntetni –, a törzsi viszályok megszüntetése, a „pogány” (s közöttük egyes embertelen) szokások megvetésének hirdetése, a különböző törzsekből származó gyerekek együtt tanítása és összebarátkozása fellazította a viszálykodó törzsek belső összetartó erejét, és gyökeresen megváltoztatta a lakosság gondolkodásmódját. Mindezzel egyben, szándék nélkül, hozzájárultak a későbbi nemzetté válás folyamatához.

A regényírás kezdeti időszakában ugyan egyrészt egy német és néhány angol nyelvű mű is született, de utóbb a francia nyelvűek alkották tulajdonképpen a teljes regényirodalmat. A francia nyelv irodalmi használata ellen eleinte itt-ott mutatkozott ellenállás, de ez néhány év alatt megszűnt, ami érthető, ha arra gondolunk, hogy a mai városi fiatalok számottevő része már „csak” franciául beszél, és törzse nyelvét egyáltalán nem ismeri.

A fentebb említett klasszikus „elkötelezett” művek közül az „Egy boy élete” (F. OYONO: *Une vie de boy*) megható sorsok ecsetelésével mutatja be a gyarmatosítók kegyetlen és képmutató magatartását és a kameruni asszonyok által elszenvedett brutalitásokat. Publikálásakor – 1956-ban – ez a regény nagyon sok vitát váltott ki Franciaországban, de szerencsés időpontban jelent meg. Akkor a francia közvélemény ugyanis már nem hitt fenntartás nélkül a francia civilizációs küldetés elkopott és gyakran meghazudtolt eszméjében. Ennek a kiábrándulásnak az irodalomban az első jele az volt, amikor – majdnem 30 évvel ko-

* Mongo BETI: *Ville cruelle* (Kegyetlen város), 1968. Ferdinand OYONO: *Le vieux negre et la médaille* (Az öreg néger és a kitüntetés), 1970.

rábban – egyik legtekintélyesebb írójuktól (André GIDE: *Voyage au Congo*, 1927.) kaptak hatásos figyelmeztetést afrikai gyarmataik visszaszállás állapotairól.

A boy életét, fölemelkedését és mélyre süllyedését OYONO egyszerű, közérthető stílusban, naplószerű feljegyzések formájában mondja el. Toundi, a boy, jelentéktelen személy. Egyénisége teljesen hétköznapi. Nincs annak tudatában, mi történik vele. Mégis ő az a „szem”, amelyik emlékezetben tartja és leírja az eseményeket, aki beszámol a fehérek rasszista szemléletéről, arról, hogy a templomban elválasztják a feketéket a fehérektől, s hogy az istentisztelet folyamán a feketéknek pisszenniük sem szabad. Azt is ő meséli el, hogyan terrorizálják klubjaikban a fehérek a feketéket, s miképp uszítják rá kutyáikat az ott bámszokódó afrikaiakra, nagyokat nevetve a menekülőkön.

Az egyszerűen leírt történet jelképes mondanivalókat is rejt magában. Így párhuzam észlelhető Toundi életének egyik mozzanata és József meg Putifárné története között, azzal a különbséggel, hogy Toundit nem erkölcsi ereje, hanem szerencséje menti meg a bajtól. De akad itt orális hagyományokból merített tanulság is, amit a nyugati olvasók természetesen nem érthettek meg. Ti. Toundi elmulasztja a beavatási szertartásban való részvételt, és ez okozza, hogy a városba, a fehérek idegen világába kerülve nem tudja, mi a teendője, nincs vele tisztában, hogy adott problematikus helyzetekben milyen magatartást kell tanúsítania. (Egyébként F. OYONO diplomataként évekig külföldön teljesített szolgálatot.)

„Bella néni” (J. OWONO: *Tante Bella*, 1956) története elsősorban a kameruni nők felháborítóan kiszolgáltatott helyzetét tárja az olvasók elé, s így közvetve az ezzel kapcsolatos hagyományok és szokások elleni éles tiltakozásnak ad hangot. Az 1873 körül született és 1951-ben elhunyt Bella néni élete folyamán családja nyolcszor adta férjhez, s osztályrésze mindannyiszor a tiltakozás nélkül, beletörődően végzett kimerítő mezei munka és a gyermekgondozás volt. Élete egyetlen rövid szakaszában ismerte meg a gyöngédséget, amikor – kilencedik (sorrendben a harmadik) házassága esetében – egy német tiszthez ment feleségül, aki azonban a második világháborúban meghalt. Amikor Bella néni megöregedett, egyik unokaöccse visszavitte szülőfalujába, és ott fejezte be életét.

Ennek a könyvnek sajátos vonása, hogy egyáltalán nem teszi szóvá a gyarmati problémát. Ez a furcsa hallgatás azonban tüstént érthetővé válik, amikor megtudjuk, hogy a szerző, foglalkozása szerint mezőgazdasági mérnök, francia állami alkalmazott volt, és a gyarmati állapotok visszásságainak feszegetése az állásába került volna.

Az 1960. évi függetlenné válás után megjelent elkötelezett regények sokféleségének érzékeltetése után a tanulmányíró e regények közös vonásait foglalja össze. Ekkor a figyelem az átalakuló társadalom és a kialakuló új vezető réteg problémái felé fordul, e réteg tagjainak egy-

más közötti hatalmi harcát és helyi hatalmaskodásukat mutatja be. Ugyanakkor a gyarmatosítás révén bekövetkezett modernizálási folyamatot nem utasítják el, sőt helyeslik és szorgalmazzák a gazdasági-társadalmi fejlődés előmozdítását. Ebbe a folyamatba illeszkedőnek tekinthető, hogy a lakosok fenntartás nélkül törekednek gyermekeik francia nyelven folyó iskoláztatására, mert fölismerték, hogy ez biztos utat nyit érvényesülésük előtt.

Az 1960 utáni elkötelezett regényekből részletesebben ismertetett hét könyv közül háromnak Mongo BETI a szerzője, ami nem véletlen. Hiszen a kameruniak közül ő a legjelentősebb alkotók egyike. Az új politikai és társadalmi körülmények torzulásainak bemutatása folyamán rámutat, mennyire kedvez ez a helyzet a központi és helyi tirannizmusnak, elernyesztve így az alávetettek érvényesülési törekvéseit, és tartósítva a nyomort. E munkáinak hatása Kamerunban azonban már nem érvényesül. Mert Mongo BETI – aki Rouenban gimnáziumi tanári állást vállalt – a kormányzat és a vezető emberek éles bírálata miatt 1961 után nem térhetett vissza Kamerunba, és művei se jelenhettek meg ott. A Franciaországban kiadott köteteinek a bevitelét pedig megtiltották. Újabb művein ennek folytán – azok irodalmi értékétől és mondanivalójuk haladó tartalmától függetlenül – bizonyos fokig kiütözik az otthonnal fennálló közvetlen kapcsolatok elvesztése és a franciaországi individualista gondolkodás hatása.

Egyébként érdekes, hogy bár Mongo BETI a „Peuples noirs, peuples africains” című franciaországi magazin kiadása révén megtartotta kapcsolatait az irodalmi munkával, regényein dolgozva mégsem, ő sem ír a nyugatiak módján, művei kicsiszolására, tökéletességére törekedve. Az írás neki is – mint a többi kameruni regényírónak – alapvetően szórakozást jelent.

Említést érdemel itt még Bernard NANGA: „A denevérek” (Les Chauves-souris) című ugyancsak kitiltott műve, amely a korrupció ellen lép fel, és a kameruni nők felszabadulása érdekében mutatja be elviselhetetlennek tűnő elnyomásukat. E kötetet – amelynek szerzője Yaoundé egyetemén a filozófia professzora – eredetileg a kameruni cenzúra engedélyével Párizsban adták ki. Kamerunban azonban – 1981-ben – néhány napi árusítás után a kormány egyik tagja is megvette, s miután a könyvet elolvasta, s az abban foglaltakat magára nézve súlyosan sértőnek találta, a mű összes a kereskedőknél található példányát azonnal a zúzdába vitette.

A társadalmi regényekkel – a 3. fejezetben – ugyancsak az 1960 évi választóvonal által elkülönítve ismerkedhetünk meg. A főként tartalmuk, kisebb részben műfajuk szerint 6 csoportra osztott művek (1. tulajdonképpeni társadalmi regények; 2. szerelmi-; 3. történelmi-; 4. a hagyományos életről szóló regények; 5. elbeszélések; 6. népszerű – igénytelen, szórakoztató – regények) közül bemutatást a „tulajdonképpeni társadalmi regények” némelyikéről kapunk. Három olyanról,

amelyek 1960 előtt keletkeztek, és a felszabadulás utáni korszakból 4-ről. Mongo BETI és Ferdinand OYONO ezeknek a regényeknek is élvonalbeli szerzői közé tartozik.

A regények helyszíneire utaló megjegyzések között könnyen kiigazodhatunk, miután az ismertetés elején tájékozódhattunk az ország változatos tájairól, a mindig párás, termékeny tengerparti vidékéről, az Adamaua-hegylánc által északi és déli részre osztott ország nyugati és keleti sűrű őserdőiről, a délkeleti, folyók által átszelt – 500 és 1000 méter magasság között váltakozó – fennsíkról, a Csád irányában elterülő szavannáról, mely folyamatosan szárazabb vidékeknek adja át a helyét, végül a sűrűn lakott városokról, Doualáról, Victoriáról és Yaoundérről.

Bár a tanulmány az íróknak az olvasókkal és a könyvkiadással fennálló kapcsolatáról, valamint a társadalmi háttérrel szólva, továbbá a kiemelt regények ismertetésekor számos különféle írói és irodalmi jellegzetességet tesz szóvá, a vizsgált regényirodalom által alkalmazott stilisztikai eszközökről, a szereplők jellemzését és típusait illető közös vonásairól (4. és 5. fejezet) és végül a művek esztétikai értékeléséről (6. fejezet) a kötet második felében világosan körvonalazott összefoglaló képet is kapunk. Ebből megtudjuk, hogy

– mesterségüket a kameruni regényírók másodlagos tevékenységként űzik, egyelőre szűkkörű olvasórétegnek szánva műveiket. Tradicionális készítmények mellett elsősorban ebből ered írásaik kézműipari jellege.

– A regényírók alapvető céljai:

- a társadalmi felelősséget vállalva utat mutatni, miképp kell és lehet a modernizálódás útját zavarkeltés nélkül eredményesen továbbfolytatni, tudomásul véve a kormányzatnak a cenzúra eszközeivel biztosított igényeit és a zavarkeltéstől ugyancsak idegenkedő társadalmi igényeket, érzékelve a hagyományos rezignáció, a sorsba belenyugvás egyelőre uralkodó atmoszféráját, amin lassanként az egyéni erőfeszítés és a céltudatosság itt-ott mégis felülkerekedik,
- az így megfogalmazott üzenetnek, tanító célzattal, benne kell rejtenie a hétköznapi szereplők hétköznapi történeteinek jelképes értelmében. Ez utóbbi követelmény egyébként az orális irodalom közvetlen folytatása. Hiszen a tradicionális mesék, a közmondások és találós kérdések mindig tanulságokkal szolgálnak, és többnyire társadalmi bírálatot is tartalmaznak,
- leírásaikban a realista ábrázolás módszerét követve kerülnek az öncélú irodalmi törekvések. A hétköznapi életből vett szereplőiket, környezetüket, belső világukra itt-ott rávillantó cselekedeteiket – a városi vagy falusi helyszínt, a tájat, a tárgyakat, az öltözéket – következetesen igen kevés vonással ábrázolják, de ez a vázlatosság mindig jellemzés, célzás a társa-

dalmi háttérre, a családi, az anyagi helyzetre, a foglalkozásra és a szereplők sorsára. Így – egyes nagy francia írók példájával szembeállítva – nem kapunk tőlük sosem részletes tablót vagy pszichológiai jellemzést, s a bemutatott szereplők a regények keretében nem fejlődnek, nem változnak, mint a nyugati ún. Bildungsroman-ban. Hiszen a kameruni közfelfogás szerint a születés és a gyermekkor életre szólóan meghatározza az egyéniséget.

Realista stílusra törekvésük és más egyéb motivációk összehatásaként a kameruni regényírók stílusa – a szerző megállapítása szerint – a francia írók közül leginkább Gustave FLAUBERT stílusára emlékeztet, teljesen eltérő célkitűzéseik ellenére. Hiszen FLAUBERT alapvetően „művészi” célokat követve dolgozott, és regényeihez a valóság megismerését biztosító hosszadalmas előtanulmányokat folytatott. Kameruni kartársai ezzel szemben realista jellegre törekvő mindennapi eszközökkel információt kívánnak nyújtani saját élményeik alapján honfitársaik számára országuk népének valóságos helyzetéről, életük tényleges körülményeiről, és iránymutatást az ebből fakadó, rájuk háruló feladatok tekintetében.

Nem tagadható, hogy a kiválóbb kameruni regényeknek a valóság feltárása közben sikerül e valóság fölé emelkedniük, s ilyenkor igazi esztétikai élményt is nyújtanak. De céljuk szerint – a nyugati írótól eltérően – sosem a „különálló művészyéniség” álmainak vagy sajátos élményeinek az olvasó lelkületét felkavaró és tartós hatás elérésére irányuló bemutatására törekednek. Ehelyett, a végső kicsiszoltság követelményét mellőzve, megpróbálnak egyszerűen, közvetlenül és érdekesen írni, azaz szórakoztatva tanítani, nem törődve azzal, hogy munkájuk mennyi ideig áll az érdeklődés középpontjában. Megállapítást nyert az is, hogy közönségsikert nem a művészi munkák, hanem a szenvedélyes hangvételű írások érnek el elsősorban.

A kameruni regényről Claire L. DEHON – íróik szándékát, magatartását és az olvasók reagálását figyelembe véve, s mindezt a nyugati műalkotásokkal szembeállítva – azt állapítja meg, hogy azok kézműipari jellegűek. E minősítést a fent említett konkrét tényezők ismertetése után a szerző negatív módon is alátámasztja. Azzal ti., hogy a kameruni regényből hiányzanak az „általános emberi” irányba mutató törekvések. Ezzel kapcsolatban megemlíti, hogy pl. a négritude szellemi mozgalma nagyon csekély visszhangot keltett ebben a körben, ha – az afrikai öntudat és önbecsülés fölébresztése terén elért hatására célozva – egykori érdemeit egyikük–másikuk elismeri is. De emellett sem a humanizmus, sem az egyetemesség eszméje nem foglalkoztatja az ország regényíróit.

A humanizmusról mindössze néhány gondolkodójuk vetette papírra észrevételeit, képmutatásnak minősítve ezt az eszmekört. Ilyen írásaik alapvetően a nyugati világ elmarasztalásába torkollnak, megállapítva,

hogy e célok megvalósítására irányuló kiterjedt és hathatós törekvéseknek sehol sem találták látható nyomát sem a nyugati országok keretében, de még annál is kevésbé a fejlődő országokban.

Az egyetemesség eszméje kapcsán a nemzetközi érvényességre törekvés kívánalma merülhet fel, s ez a fejlődő országok sok tekintetben közös problémái miatt – a könyvkiadás jelenlegi szegényes körülményeiből folyó szűk korlátainak áttörése esetén – a későbbiekben még reális célkitűzésnek bizonyulhat. Ennek sikeréhez természetesen azzal is hozzá kellene járulni, hogy a csupán a beavatott helybeliek által érthető célzásokat közérthető módon írják le, és emellett igyekezzenek esetleg személytelenebb stílust elsajátítani.

A tanulmány ezután még néhány oldalt szentel annak, hogy fölmérje a kameruni regényre gyakorolt külső hatásokat, így a francia irodalomét, amely kevésbé jelentős, mint gondolni lehetne, nem beszélve arról, hogy a mai francia irodalommal úgyszólván nem is foglalkoznak. Ugyanakkor a kameruni regények francia nyelve, a nyelv kezelése lassanként pongyolábbá válik, nem kis mértékben az iskolai nyelvoktatás szigorának fellazulása következtében. Részben ennek következményeként az is észlelhető, hogy itt-ott a helyi törzsi nyelvek formáló hatása szintén kiütözik az újabb regények francia nyelvezetén.

Arról is kapunk vázlatos képet, mennyire és milyen módon hat a helyi hagyományos orális irodalom a kameruni regényekre. Ez a hatás – részben hagyományszeretetből, másrészt az olvasók meghódításának szándékától késztetve – egyáltalán nem hagyható figyelmen kívül. De nemcsak mesék, dalok, közmondások, találós kérdések kerülnek a regényekbe, hanem igen gyakran ebből a forrásból merített hasonlatok, jelképek, allegóriák is. Arról sem szabad megfeledkezni, hogy az orális művek hivatásos előadói – többek között a mvet hősi eposzok énekes költő zenészei – ma is működnek. Tehát ezek a műfajok is továbbélnek, változva, hozzáidomulva a pillanatnyi igényekhez. A hagyományos irodalom regényírókra gyakorolt hatásának forrása egyelőre tehát nem apadt ki, s így az innen eredő hatás elenyészésétől jelenleg még énem kell tartani.

Claire L. DEHON a kameruni regényirodalmat össze szeretne volna hasonlítani az egyéb afrikai frankofon regényirodalmakkal. De, mint említi, ilyen irányú próbálkozások és szükséges elemzések mind ez ideig majdnem egyáltalán nem készültek. Erről tehát – a benini irodalommal végzett néhány nagyvonalú összehasonlító megjegyzéstől eltekintve – a szerző nem adott tájékoztatást. Végül következtetései keretében annyit azonban megállapított, hogy a kameruni regényírók, akik manapság nem ritkán eredeti esztétikai megoldásokra is törekednek, mind a külföldi regényekből, mind a helyi hagyományból kölcsönvett elemeket a maguk igényéhez igazítva, vagyis átformáltan elsajátítva építették és építik be műveikbe, s így jelenleg már méltán beszélhetünk sajátos arculatú önálló kameruni regényirodalomról.

Ami pedig a recenzens végső benyomásait illeti, a tanulmánykötetről még el szeretnénk mondani:

– olyan olvasója, aki nem ismeri a kameruni francia nyelvű regényirodalmat, egy jól megírt, a témát sokfelől megvilágító, olvasmányos kötetből olyan benyomásokat szerezhet arról, ami feltehetően kedvet ébreszt benne rá, hogy az ott ismertetett legkitűnőbb vagy legjellegzetesebb munkák közül néhányat kézbe vegyen;

– aki viszont a tárgyalt művek kisebb-nagyobb részét ismeri, annak spontán benyomásait hasznosan elrendezi, plasztikus képet adva a művek számos jellemző vonásáról és háttéri motívumaikról.

Persze a kötet utóbb említett olvasójában újabb, itt szóba sem került szempontok vagy éppen bizonyos ellenvélemények is felmerülhetnek. Így egyoldalúságnak minősítheti valaki, a francia nyelvű kameruni regényirodalom közös vonásainak részletes taglalása mellett, az egyedi, eltérő vonások konkrét bemutatásának némi elhanyagolását. Vagy kifogásolható lenne, hogy az orális hagyományok befolyásáról sem olvashattunk ebben a kötetben konkrét példákat és részletező elemzést.

E lehetséges kifogások kapcsán, amelyek ellen – célkitűzései alapján – művét a szerző könnyedén megvédhetné**, arra kívánunk utalni, hogy egy nemzet irodalomtörténete sosem kimeríthető. Hogy annak bárki által, bármikor készített bemutatási kísérlete mindig újabb és újabb kiegészítésre, átalakításra, mellőzött szempontok szemügyre vételére, a korábbiaktól eltérő szerkezetű összefoglalási kísérletekre ösztönöz. Bizonyosra vehető tehát, hogy – amint Claire L. DEHON tanulmányának monografikus és összefoglaló előzményei bőven voltak – a közeli vagy a távolabbi jövőben az itt ismertetett témakörrel újabb művek látnak majd napvilágot. Sőt ezt a feladatot előbb-utóbb elsősorban alighanem kameruni szerzők fogják majd elvégezni. De valószínűleg nem tévedünk, ha úgy véljük, hogy Claire L. DEHON tanulmányát a későbbi kameruni irodalomtörténeti munkák nagyon sokáig e diszciplína alapvető művei közt fogják számon tartani.

** Nem beszélve arról, hogy kiadás alatt áll Claire L. DEHON „Les influences de la littérature orale dans le roman camerounais d'expression française” című tanulmánya (Neohelicon, Budapest).